

МІСТО КУП'ЯНСЬК ВИВЧЕННЯ ДУМКИ ПІДПРИЄМЦІВ

проведене

Комітетом із стратегічного розвитку

спільно з

Проектом „Економічний розвиток українських міст” (LED)

за підтримки

USAID | UKRAINE
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Жовтень 2005 р.

ВИВЧЕННЯ ДУМКИ ПІДПРИЄМЦІВ

I. ВСТУП

У жовтні 2005 р. було проведено вивчення думки підприємців серед працедавців Куп'янська. Дослідження було проведене в рамках роботи, спрямованої на економічний розвиток на основі громади і стратегічне планування майбутнього міста. Мета цього опитування полягала в тому, щоб зібрати для членів Комітету із стратегічного розвитку корисну і достовірну інформацію стосовно думки тих, хто здійснює інвестиції і створює робочі міста в місті. Включені до опитування запитання стосувалися історії та нинішнього стану підприємств, характеру їх підприємницької діяльності, проблем кадрового забезпечення і зайнятості, інформації про наявність виробничих потужностей, про послуги органів влади та відносини з ними і про загальне враження про місто як місце здійснення господарської діяльності.

II. МЕТОДОЛОГІЯ

Загалом станом на 28 жовтня 2005 р. було завершено опитування 35 підприємств. До переліку компаній, які взяли участь в опитуванні, були включені найбільші працедавці міста, а також вибірка малих і середніх підприємств. Шістнадцять із 35 підприємств надають робочі місця менш як 50 працівникам. З іншого боку, в опитуванні взяли участь кілька більших працедавців, які забезпечують місцеву робочу силу робочими місцями. У цьому звіті представлені агреговані відповіді всіх підприємців.

Щоб спонукати працедавців давати повні і відверті відповіді на запитання анкети, вони одержали запевнення в тому, що в цьому звіті не будуть вміщені посилання на конкретні підприємства і буде збережена конфіденційність анкет.

У відповідях підприємців, які працюють у різних галузях економіки і/або представляють великі та малі і середні підприємства були зафіксовані відмінності, тому при аналізі даних частково враховувалися ці відмінності. Для цілей цього звіту агреговані результати оцінювалися за чотирма галузями: (1) обробна промисловість і машинобудування, (2) харчова промисловість, (3) транспорт і житлово-комунальне господарство, (4) будівництво, торгівля і сфера послуг.

Хоча опитування 35 підприємств не може повністю відобразити думку всіх підприємницьких кіл Куп'янська, опитані підприємці представляють значну частину місцевої економіки – традиційних працедавців, а також сектора малих і середніх підприємств, який зараз зростає.

III. ОСНОВНІ ОДЕРЖАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

1. У місцевій економіці спостерігаються ознаки консолідації після недавніх процесів реструктуризації, що супроводжувалися створенням і розвитком малих і середніх підприємств. Важливу роль у місцевій економіці Куп'янська відіграють “традиційні” великі підприємства харчової промисловості, машинобудування та

Вивчення думки підприємців

транспорту, які є головними працедавцями для місцевої робочої сили. Місцеві підприємства не задоволені загальною економічною ситуацією в Україні, високою вартістю енергоносіїв, сировини, матеріалів та комплектуючих, а також недосконалим законодавством. Підприємства потерпають від застарілих технологій та проблем кадрового забезпечення.

2. На сьогодні всі підприємства, які взяли участь в опитуванні, забезпечують роботою майже 6 500 працівників і планують наступного року створити приблизно 400 нових робочих місць. Традиційні підприємства останнім часом пройшли через процес реструктуризації та зменшення кількості зайнятих; більшість із них зараз, схоже, зміцнюють свої позиції. Згідно з одержаними даними, нові робочі місця, які планується створити, рівномірно розподіляються між усіма галузями, що може свідчити про позитивні зміни в усій місцевій економіці.
3. Значна частина опитаних підприємців (переважно представники малих і середніх підприємств) обслуговують, головним чином, місцевий та регіональний ринки. З іншого боку, показник експортної орієнтованості місцевої економіки є вищим за середній по Україні. Загальна орієнтованість на експорт складає 41%, основним предметом експорту є харчові продукти. 47% продукції реалізується в межах області, 12% – в інших областях України.
4. До числа позитивних результатів можна віднести те, що підприємці оцінили якість 17% своєї робочої сили на "відмінно", а 46% – на "добре", що свідчить про належний рівень задоволеності робочою силою. Частка "задовільних" працівників становить 34%, і 3% працівників одержали оцінку "погано". Середня зарплата в 2005 р. зросла до 837 грн на місяць. Двадцять чотири підприємства відчують брак робітників і службовців з необхідними навичками, головним чином у технічній та адміністративній сферах, або очікують проблеми із кваліфікованою робочою силою найближчими роками.
5. Двадцять вісім із 35 підприємств планують модернізувати або вдосконалити наявні в них виробничі потужності з метою розширити свій бізнес у Куп'янську шляхом оновлення наявних приміщень або будівництва нових, переважно в 2006 р. Загальна сума інвестицій може скласти 63 000 000 грн. Чотири підприємства розглядають можливість розширити свій бізнес поза межами Куп'янська. Водночас, одне підприємство планує перенести бізнес із Куп'янська в пошуках кращих умов для свого виробництва.
6. Загалом, якість послуг місцевих органів влади була оцінена не дуже високо (в середньому на 2,99 за 4-бальною шкалою, де найвищим балом є "1"). Серед проблем, які були названі підприємцями, як такі, що потребують вирішення, часто згадувалося утримання шляхів.
7. Сім із 35 підприємців оцінили якість роботи місцевих органів влади на "відмінно", 15 – на "добре". Восьмеро оцінюють роботу міських органів влади як "задовільну", а один – як "погану". Це свідчить про добрий рівень задоволення діяльністю місцевої влади.
8. Думки підприємців Куп'янська про бізнес-клімат у цьому місті були дещо менш позитивними. Три підприємці вважають його "відмінним" місцем для бізнесу, тоді як 15 поставили оцінку "добре", а 12 – "задовільно". На думку трьох респондентів, Куп'янськ є "поганим" місцем для підприємницької діяльності. Як найбільш позитивні підприємці оцінюють такі чинники: географічне місцезонашування, наявність ресурсів і сприятлива діяльність місцевих органів влади.

9. Підприємці поділяють думку про те, що місцева економіка може змінитися на краще завдяки капітальним інвестиціям (розвиток комунальної інфраструктури), ефективнішій місцевій співпраці (розвиток МСП) та зовнішнім ресурсам (залучення інвестицій). Однак багато хто вважає дуже важливими й окремі аспекти якості життя.

IV. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

1. Статус підприємств

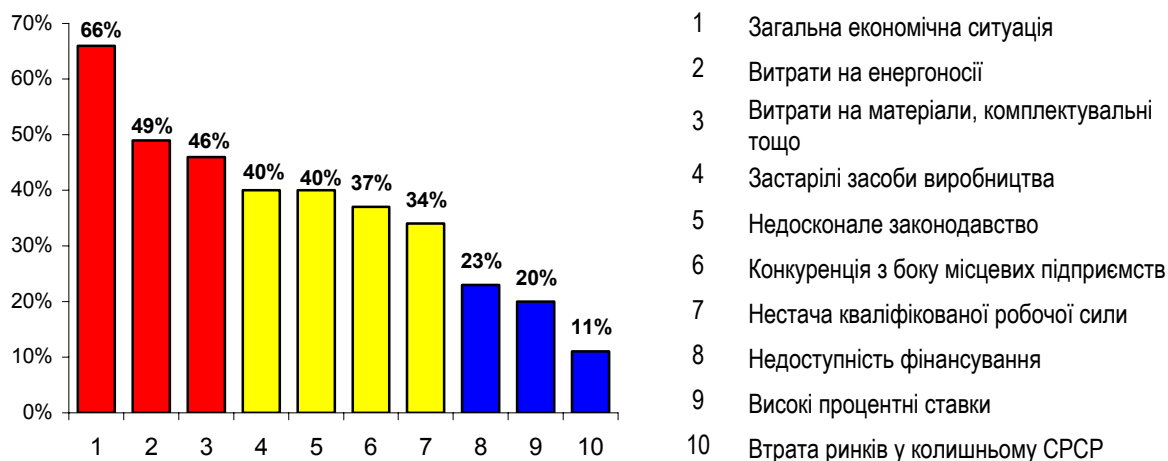
Шістнадцять із тридцяти п'яти підприємств були засновані після 1990 р. Значна частина новостворених підприємств – це переважно малі підприємства сфери торгівлі, послуг, будівництва і частково харчової промисловості, тоді як традиційні підприємства представлені машинобудівними підприємствами, підприємствами залізничного транспорту та іншими великими працевластувачами, деякі з яких були створені на початку ХХ століття або навіть ще в ХІХ сторіччі. Значна частина (45%) підприємств, які представляють, головним чином, транспортну галузь, досі залишаються в державній власності. 3-поміж опитаних підприємств 49% належать юридичним і фізичним особам – резидентам України, а одне підприємство житлово-комунального господарства перебуває в комунальній власності (воно представляє 5% опитаних). Іноземний капітал представлений лише у кожному другому підприємстві.

2. Загальна інформація про підприємства в цілому

Дуже важливе місце в місцевій економіці належить транспорту. Дослідження виявило, що доволі стабільно працює харчова промисловість, значні обсяги продукції якої йдуть на експорт. В обробній промисловості і машинобудуванні спостерігаються ознаки консолідації, але обсяги випуску продукції залишаються дуже низькими. Продукція і послуги підприємств будівельної галузі, торгівлі та сфери послуг природно споживаються на місцевому ринку в межах області та інших регіонах; більшість цих підприємств демонструють зростання обсягів продажів. Новим явищем місцевої економіки є різноманітна група малих та середніх підприємств. Створені місцевими підприємцями після 1990 р., вони переважно задовольняють різноманітні потреби підприємств, домогосподарств і населення області.

Підприємців попросили назвати чинники, які справляють негативний вплив на їхній розвиток – зараз і в майбутньому (див. графік 1). У порядку пріоритетності це такі чинники: (1) загальна економічна ситуація є найважливішим фактором; його назвали 66% підприємств транспорту і житлово-комунального господарства (75%); (2) висока вартість енергоносіїв, а також матеріалів і комплектувальних (49/46%) є значною проблемою для підприємств транспорту та житлово-комунального господарства; (3) застаріла техніка і недосконале законодавство: обидва ці чинники назвали в середньому 40% підприємців, але серед представників обробних підприємств 85% назвали застарілу техніку, а 56% – недосконале законодавство. Конкуренція з боку місцевих підприємств була названа 37% респондентів, а от конкуренція з боку іноземних підприємств на думку жодного з респондентів не є проблемою, попри те, що місцевій економіці притаманний відносно високий рівень експорту.

Графік 1. Перешкоди, які заважають подальшому розвитку

Перспективи більш тісної співпраці з Європейським Союзом / вступу до ЄС сприймаються радше позитивно, хоча підприємці свідомі потенційних негативних наслідків цього. Основними перевагами започаткованого процесу інтеграції підприємці вважають більш стабільний бізнес-клімат (60%), кращий правовий захист (51%) та поліпшення доступу до великого ринку.

З іншого боку, 63% підприємств очікують, що це покладе край „перевагам, пов’язаним із низькими витратами”, а 60% вважають, що вони потребуватимуть додаткових інвестицій, щоб адаптуватися до нових умов. Як чинники, що можуть негативно вплинути на розвиток місцевого бізнесу та його продуктивність, були названі сильна конкуренція з боку іноземних компаній, нерозривно пов’язана з перевагами інтеграції (цей чинник назвали 51% підприємців), а також подорожчання робочої сили (37%).

3. Клієнти

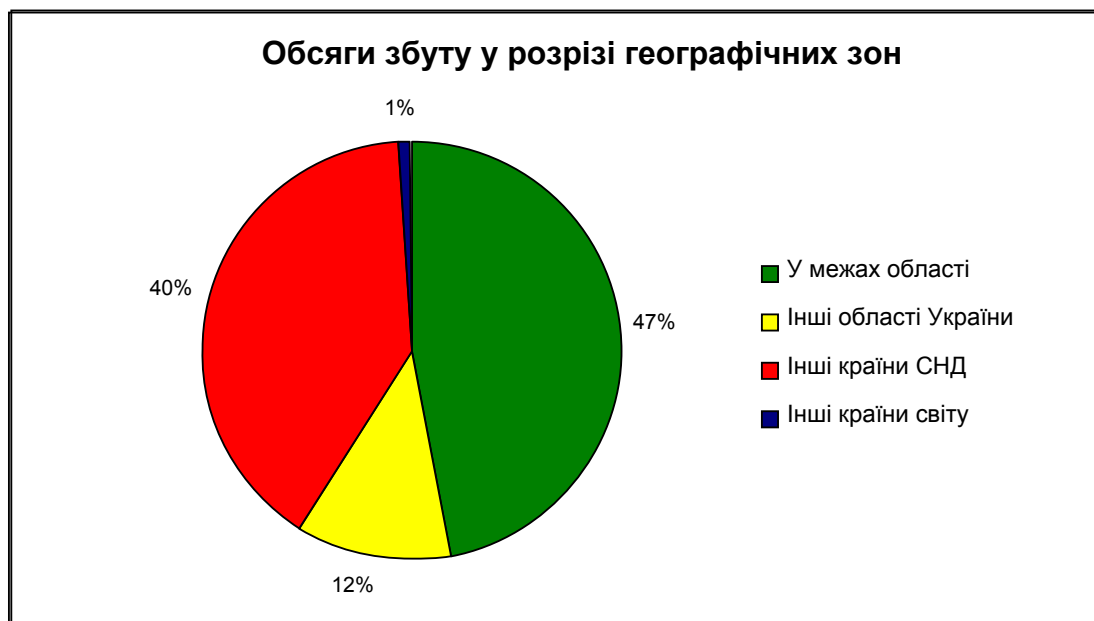
Тридцять два підприємці погодилися поділитися інформацією про обсяги збуту, а також географічний розподіл своїх клієнтів (графік 2). Лише шість підприємств повідомили, що вони експортують частину своїх товарів та послуг (СНД – 39,8%, інші країни Європи 0,1%, інші країни світу – 0,6%). 47% загального обсягу збуту реалізується в межах області, а 12% місцевих товарів та послуг вивозяться до інших областей України. Ці показники свідчать про те, що місцеві підприємства потенційно спроможні експортувати свою продукцію, але вони поки що не зуміли проникнути на „важкі” ринки Західної Європи та інших країн світу.

Більшість підприємств очікують стійкого підвищення обсягів продажів (часто більш як на 20%) у 2005 р., однак середній показник обсягів продажів у розрахунку на одного працівника перебуває на рівні близько 61 000 грн, що свідчить про необхідність подальшого нарощування продуктивності.

Прив’язка до клієнтів розглядається 29 підприємств як основна причина, щоб займатися своєю підприємницькою діяльністю саме в Куп’янську; 24 підприємці зазначили, що вони можуть знайти в цьому місті кваліфіковану робочу силу, а 21

підприємець повідомив, що має постачальників сировини і комплектувальних (17), які розташовані в даному регіоні.

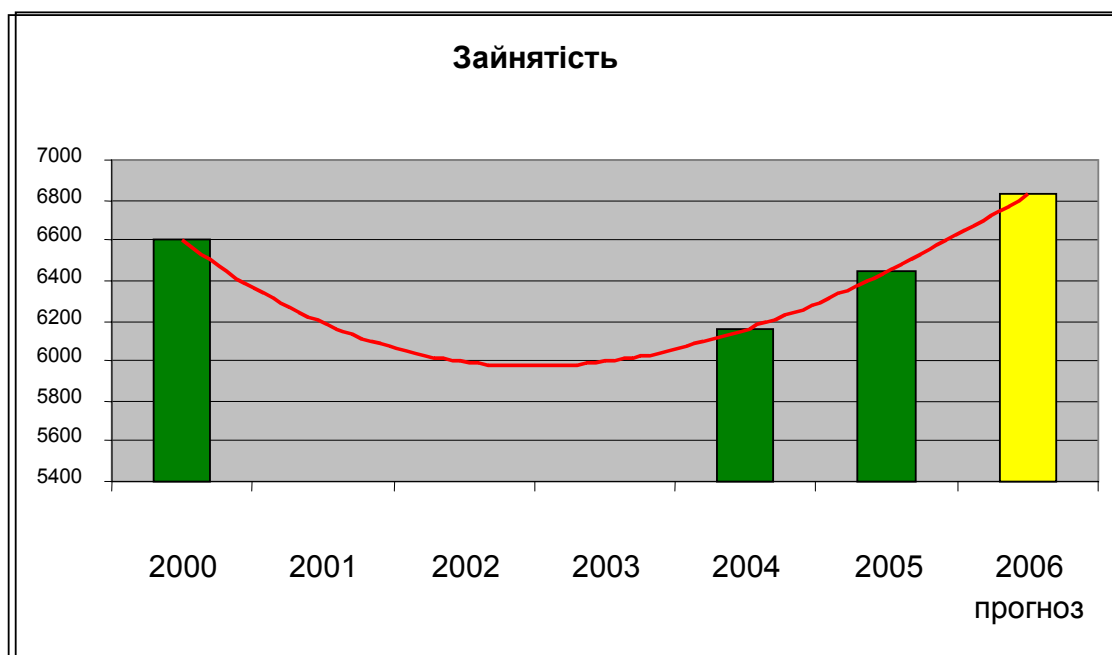
Графік 2. Експортна орієнтованість місцевої економіки

4. Працівники і робоча сила

Загальна кількість штатних працівників, зайнятих на 35 підприємствах, включених до опитування, складає 6 444 особи; динаміка зайнятості така: п'ять років тому цей показник становив 6 603, а торік – 6 156. Русійною силою створення робочих місць були малі та середні підприємства, тоді як низка великих працедавців кількість робочих місць скоротили.

Графік 3. Тенденції щодо зайнятості

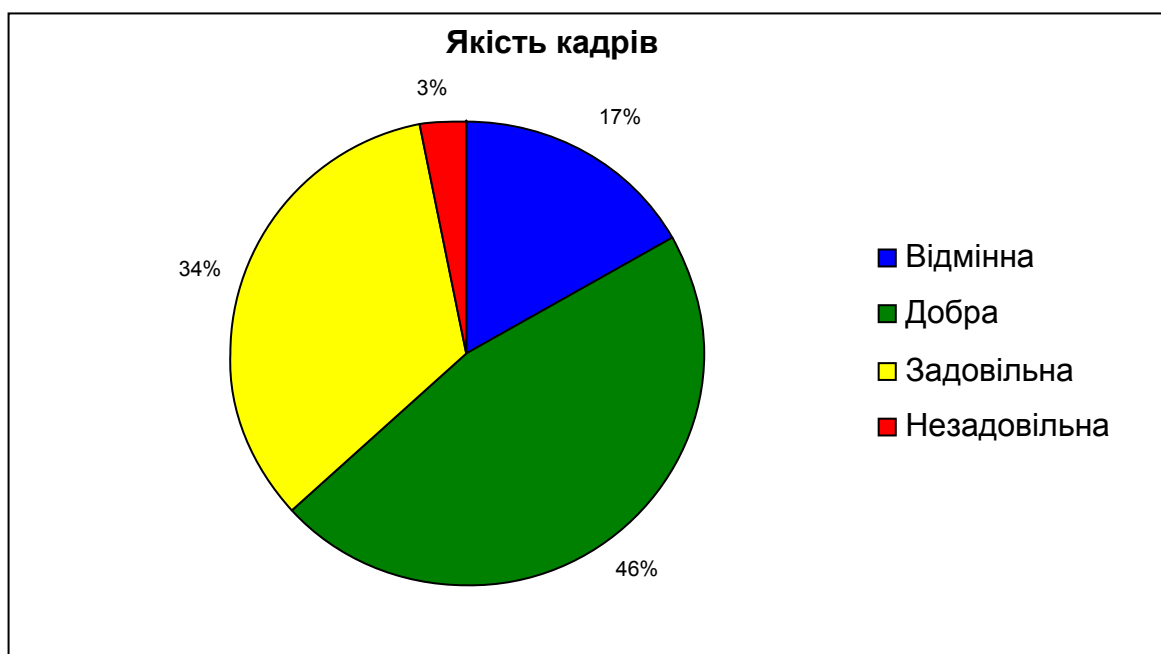
Вивчення думки підприємців

Ця тенденція, схоже, змінюється, і на запитання про майбутню зайнятість підприємці відповіли, що планують створити майже 400 нових робочих місць. Дуже позитивним є те, що кількість створюваних робочих місць майже рівномірно розподілена між галузями. Цього року частка випускників вузів досягла рівня 11,9%.

У 2005 р. середня кількість працівників в розрахунку на одне підприємство з числа включених до дослідження склала 184, тоді як у 2000 р. цей показник становив 189. Відповідно до наявних тенденцій, наступного року він зросте до 195. Одержані дані, що стосуються питань зайнятості, також свідчать про необхідність урівноваженого підходу при здійсненні зусиль, спрямованих на стимулювання розвитку місцевої економіки.

Рівень задоволення працедавців якістю робочої сили є дуже високим. Загалом, 17% працівників оцінюються на відмінно, 46% – добре, 34% – задовільно, а 3% – погано (графік 4). Найнижчою частка працівників, оцінюваних на відмінно, є серед підприємств харчової промисловості (5%). На транспорті і в житлово-комунальному господарстві 74% працівників оцінюються як відмінні або добрі. Важливо зберегти як мінімум цей рівень оцінки, оскільки наявність кваліфікованої робочої сили належить до числа основних причин, з яких підприємці розташовують свій бізнес у Куп'янську.

Графік 4. Ступінь задоволеності якістю робочої сили

Середньомісячна зарплатня, яку фактично виплачують на підприємствах, які взяли участь в опитуванні, цього року в середньому складає 837 грн., тоді як у 2004 р. вона становила 712 грн. Найнижчою є середня зарплатня в будівництві і сфері послуг (417 грн), а найвищою – на транспорті і в житлово-комунальному господарстві (1005 грн). Зарплатня в місцевій економіці варіює від 300 до аж 1 800 грн на місяць.

Попри високий рівень задоволеності якістю робочої сили, 20 підприємств відчують нестачу кваліфікованої робочої сили, а чотири очікують проблеми такого роду

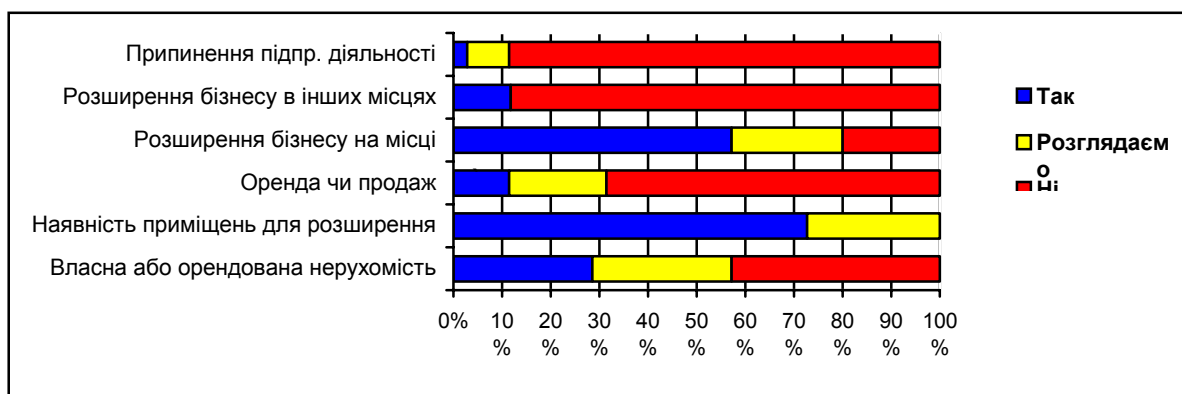
в майбутньому. Кваліфіковані спеціалісти технічних професій – як з вищою освітою, так і кваліфіковані технічні працівники – називалися найчастіше як такі, що їх бракує (зараз або потенційно).

Серед дуже позитивних результатів дослідження можна назвати те, що представники п'яти підприємств повідомили про наявність на них науково-дослідницьких відділів із загальною чисельністю 37 працівників.

5. Інформація про наявність виробничих потужностей для підприємницької діяльності

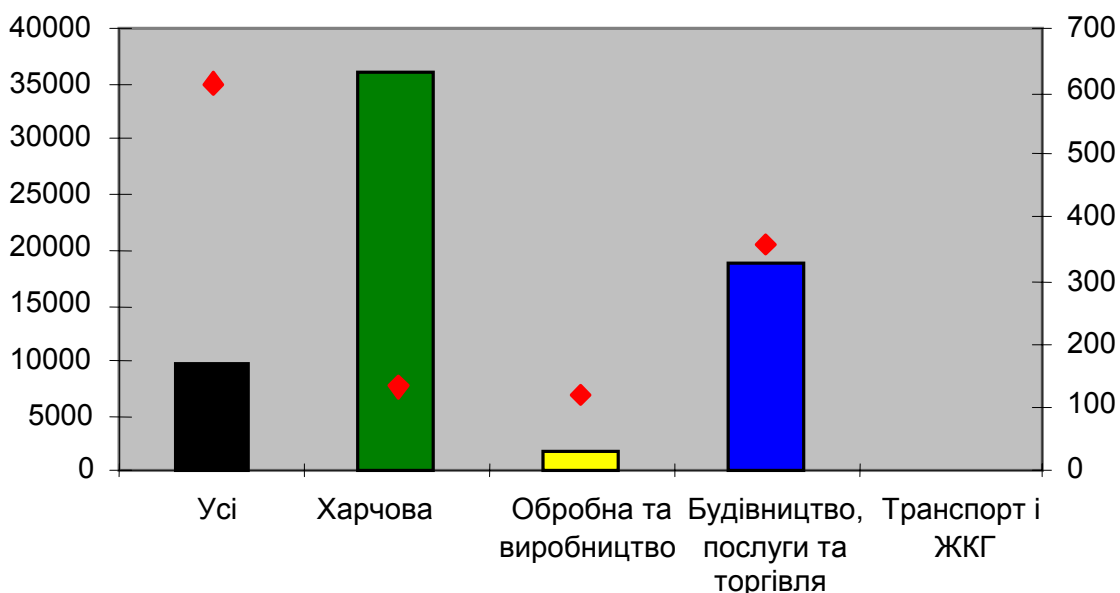
Ситуація у цій сфері видається задовільною (див. графік 5). Як правило, підприємства володіють спорудами (або орендують їх) і мають право землекористування. Більшість із них мають достатні потужності для розширення підприємницької діяльності. Одне підприємство має намір перенести свою діяльність за межі Куп'янська, а чотири – розширити свою діяльність в інших адміністративно-територіальних одиницях України. З іншого боку, 11 підприємств готові (зараз або в майбутньому) запропонувати частину своїх приміщень для оренди або продажу.

Графік 5. Інформація про наявність нерухомості

Нинішня якість будівель і технологій видається не дуже високою, саме тому багато підприємств планують значні інвестиції в розвиток виробничих потужностей. 20 підприємств планують модернізувати або покращити наявні виробничі приміщення і/або технології, переважно в наступні кілька років. Планується інвестувати близько 63 млн грн і створити 615 нових робочих місць. Якщо ці плани будуть реалізовані, то місцева економіка, безумовно, опиниться на підйомі. Обсяг очікуваних інвестицій є нижчим від середнього, за винятком харчової промисловості та будівництва, а також торгівлі і сфери послуг, підприємства яких планують найбільші інвестиції. Однак підприємства транспорту та житлово-комунального господарства не надали інформації про свої інвестиційні плани, тому насправді інвестиційна діяльність може виявитися вищою.

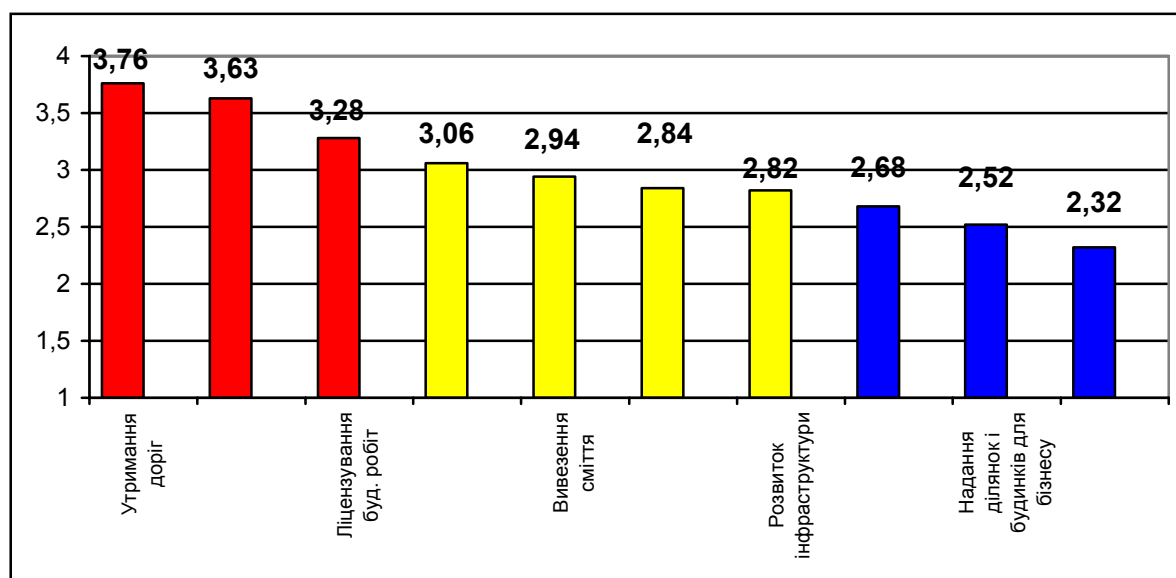
Графік 6. Інвестиції в розрахунку на одного працівника і створення нових робочих місць

6. Послуги органів влади та відносини з ними

Підприємствам було запропоновано оцінити за 4-бальною шкалою (1 – відмінно; 4 – погано) дев'ять послуг, які надаються їм органами місцевого самоврядування міста. В середньому ці послуги одержали не дуже високу оцінку – 2,99 (див. графік 7). Найбільший рівень задоволення був висловлений щодо такої послуги, як ліцензування і надання дозволів на ведення бізнесу (2,32), на другому місці – надання ділянок і будинків для ведення бізнесу (2,52). Підтримка малих і середніх підприємств була оцінена позитивно.

Графік 7. Послуги органів місцевого самоврядування

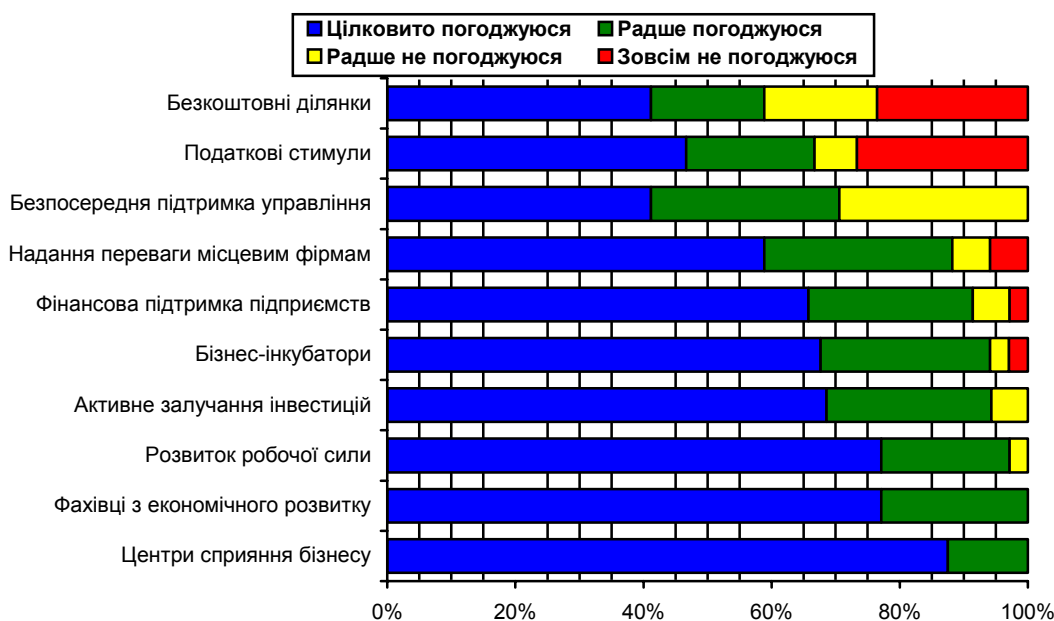
Вивчення думки підприємців

Підприємці не задоволені утриманням доріг (3,76), житловим будівництвом (3,63) та ліцензуванням будівельних робіт (3,28). Результати оцінки були доволі рівномірними та збалансованими, і відмінності в оцінці різними підприємцями цих послуг були незначними.

Загалом, відповіді вказують на те, що підприємці рекомендують здійснити ініціативи, головним чином, у сферах утримання доріг і житлового будівництва. Ці дві сфери є явними “рекордсменами”. Крім цих сфер, багато підприємців наголошують на необхідності розвитку інфраструктури та підтримки МСП.

Поряд із цим, підприємцям було запропоновано назвати, які послуги мають надавати місцеві органи влади (та Відділ економічного розвитку) суб'єктам підприємницької діяльності, котрі працюють у Куп'янську. Графік 8 показує, що підприємці активно вітають майже всі види підтримки, запропоновані їм на вибір. Підприємства підтримують ідею створення Центру підтримки бізнесу та роботу фахівців з економічного розвитку, розвиток робочої сили, а також активне залучення інвестицій. На один із викликів успішного розвитку МСП можна було б відповісти створенням бізнес-інкубатора.

Графік 8. Послуги, що надаються Департаментом економічного розвитку

На відміну від інших східноєвропейських країн, місцеві підприємці не підтримують ідею будівництва і надання безкоштовних ділянок – вони не вбачають гарантій того, що ті, хто отримав би ці субсидії, справді почали б створювати нові робочі місця. Фінансова підтримка підприємств (гарантії за кредитами) одержала б якнайбільше схвалення – це пов'язано із згаданими вище проблемами з наявністю фінансування.

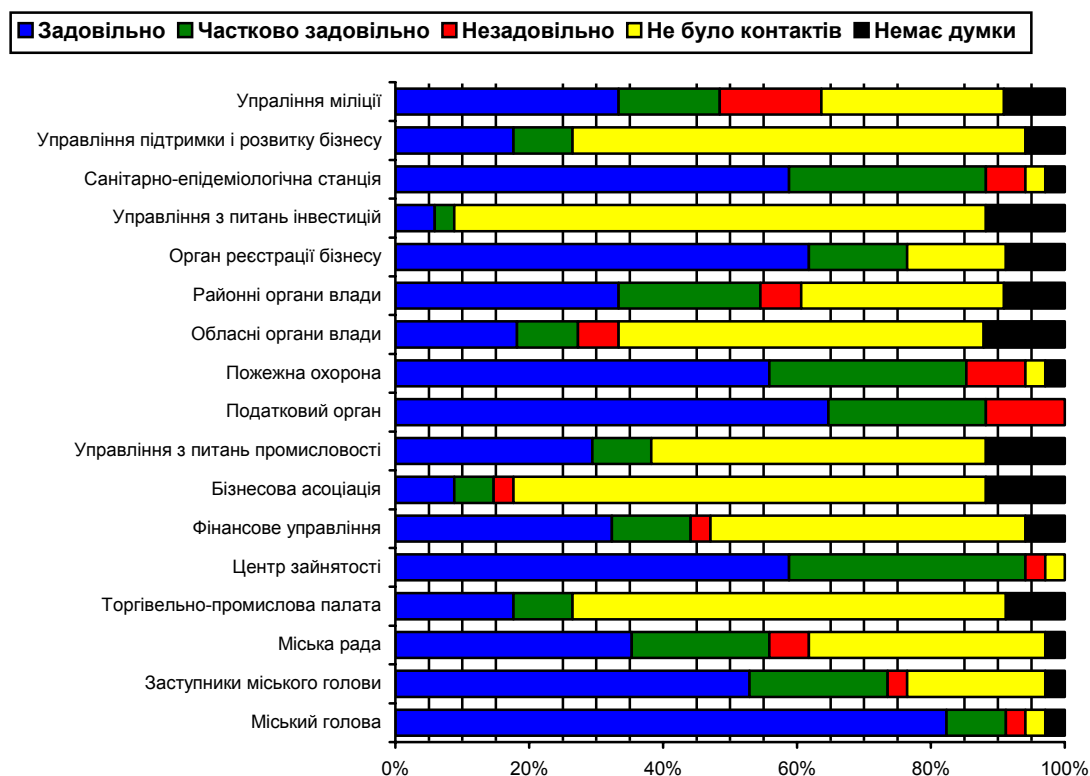
Підприємці оцінювали контакти з посадовими особами та організаціями органів влади. Як видно з даних, наведених на графіку 9, результати є доволі позитивними. Міський голова, його заступники, Центр зайнятості, органи реєстрації бізнесу і навіть податкові органи одержали дуже позитивні оцінки. Опитування свідчить про обмеженість

Вивчення думки підприємців

контактів підприємців з Управлінням (відділом) з питань інвестицій, обласними органами влади та бізнесовою асоціацією.

Багато коментарів, які зробили підприємці, можна узагальнити в одному реченні: “Надто багато бюрократії, недостатня компетентність, забагато непотрібної звітності, процедури відбирають дуже багато часу, а органи влади часто ставляться до підприємств не так, як належить ставитися до клієнта (і платника податків)”.

Графік 9. Контакти з органами влади

7. Критично важливі питання

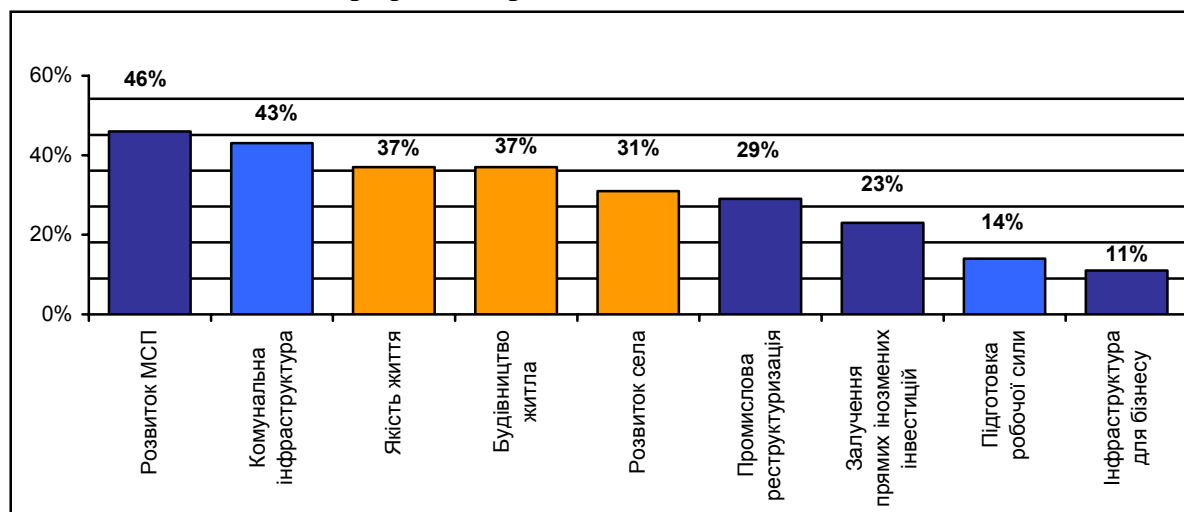
Коли підприємцям було запропоновано вибрати не більше трьох найкритичніших першочергових питань, на яких слід зосередити увагу в стратегічному плані міста, вони дали такі відповіді:

- Розвиток МСП (46%) – це питання одержало найбільшу підтримку з боку представників малого бізнесу;
- Комунальна інфраструктура (шляхи, електро-, газо- та водопостачання) – це питання посіло друге місце – 43% голосів, найбільша частка з яких припадає на підприємства транспорту та житлово-комунального господарства;
- Якість життя у Куп’янську хвилює 37% респондентів;
- Питання будівництва житла, яким рекомендують приділити увагу переважно представники будівельних підприємств, одержали 37% голосів;
- Питання розвитку села вважають пріоритетним 31% підприємців;
- Зайнятися промисловою реструктуризацією рекомендували 29% респондентів, переважно представників переробної промисловості;

Вивчення думки підприємців

- Питання прямих іноземних інвестицій (23%) одержало найбільшу підтримку з боку представників підприємств транспорту та житлово-комунального господарства;
- Підготовка робочої сили – це питання було обране 14% респондентів (переважно представників переробної промисловості та будівництва).
- Питання розвитку інфраструктури для бізнесу вважають пріоритетними 11% підприємств.

Графік 10. Критично важливі питання

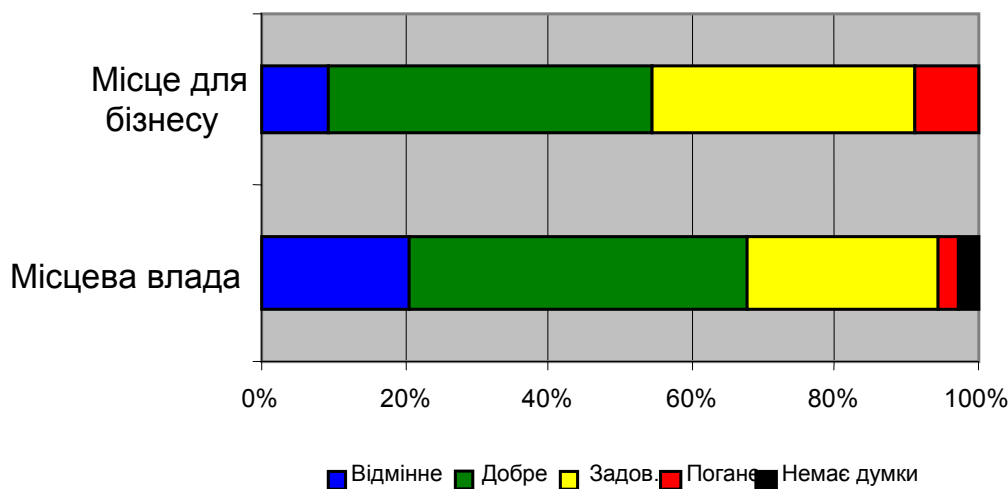

З іншого боку, кілька питань були названі менше трьох раз; серед них: наукові дослідження і розробки, соціальні послуги та освіта.

9. Загальні враження

Підприємцям було запропоновано поділитися своїми загальними враженнями від роботи органів влади Куп'янська. Сім із 35 підприємців оцінили якість роботи місцевих органів влади на "відмінно", шістнадцять – на "добре" і дев'ять – на "задовільно". Один підприємець поставив роботі органів влади міста оцінку "погано". Як зазначено в розділі "Основні одержані результати" (п. 8), відповіді були дуже позитивними. Погляди на бізнес-клімат Куп'янська були дещо менш оптимістичними. Троє підприємців оцінили регіон на "відмінно", але п'ятнадцять вважають Куп'янськ "добрим" місцем для бізнесу, а дванадцять – "задовільним".

Загальне враження

Серед прикладів позитивних аспектів бізнес-клімату Куп'янська, наведених підприємцями, найчастіше згадувалися такі:

- Географічне розташування – близькість до кордону;
- Наявність ресурсів; транспортна інфраструктура;
- Місцева робоча сила; працьовиті люди;
- Підтримка з боку місцевих органів влади.

Негативні чинники, названі підприємцями Куп'янська, переважно стосувалися якості законодавства, яке становить загальну проблему. Серед проблем, пов'язаних із даним місцем ведення бізнесу, підприємці назвали такі:

- Низька купівельна спроможність;
- Слабка промислова структура;
- Недостатньо розвинена інфраструктура;
- Високе безробіття.

V. РЕЗІЮМЕ

Це дослідження бізнес-клімату відображає акумульовані думки підприємницької громади Куп'янська. Її колективне ставлення до міських органів влади матиме значний вплив на те, чи відбуватиметься зростання його економіки, чи вона зазнає стагнації або спаду. Цей звіт допоможе Комітету із стратегічного розвитку в його роботі і буде корисним для місцевих органів влади в їхніх зусиллях, спрямованих на підтримання та покращення бізнес-клімату міста.

Працівники проекту “Економічний розвиток українських міст” хотіли б висловити вдячність усім працедавцям, які поділилися своїми думками і надали корисну інформацію, а також усім членам Комітету стратегічного розвитку, які приділили свій час проведенню опитування.